UNIVERSITY OF AMSTERDAM

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Wordt China het zevende wereldrijk?

Marácz, L.

Publication date
2020
Document Version
Final published version
Published in
Armex
License
Other

Link to publication

Citation for published version (APA):
Marácz, L. (2020). Wordt China het zevende wereldrijk? *Armex*, *104*(3), 10-11.

General rights
It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations
If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: https://uba.uva.nl/en/contact, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, P.O. Box 19185, 1000 GD Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (https://dare.uva.nl)

Download date:09 Nov 2026

ONAFHANKELIJK DEFENSIEMAGAZINE
UITGAVE VAN DE KONINKLIJKE NEDERLANDSE VERENIGING ‘ONS LEGER’

ARMEX

Meer dan 100 jaar op de bres voor de krijgsmacht

NAVO: never a dull moment
De militair gemuilkorfd
Overwinningsparade op het Rode Plein

104e jaargang juli 2020 | nummer 3

Defensienieuws

Kolonel b.d. drs. A.E. de Rooij

Overwinningsparade op het Rode Plein

Het moest 9 mei de grootste parade sinds de val van de Sovjet-Unie worden, maar de coronacrisis gooide roet in Poetins eten. Uitstel betekende echter geen afstel en op 24 juni werd de parade ter gelegenheid van de 75-jarige viering van het einde van de 'Grote Vaderlandse Oorlog' dan toch in diverse Russische steden gehouden. Uiteraard stal de parade in Moskou de show, hoewel veel buitenlandse gasten en contingenten ontbraken. Tijdens de repetities droegen de troepen nog mondkapjes. Op 24 juni was dit echter geenszins het geval. Een impressie.

Foto's: en.kremlin.ru (tenzij anders vermeld)

De start van de parade

Een Tu-160 'Blackjack' strategische bommenwerp[er, begeleid door drie Tu-22M 'Backfires'. Foto: Wikimedia Commons, Brateevsky

Mi-8 'Hip' helikopters

2S38 luchtverdedigingsvoertuigen en BMPT 'Terminator' gepantserd ondersteuningsvoertuig

T-34/85 tanks gevolgd door SU-100 gemechaniseerd geschut. Beide uit de Tweede Wereldoorlog

Op de Korrel

Holle woorden en loze beloften

Kolonel b.d. drs. A.E. de Rooij

De gevolgen van het coronavirus zijn ook bij Armex merkbaar. Het uitblijven van activiteiten van de krijgsmacht, zoals oefeningen en open dagen, heeft geleid tot een verminderd aanbod van kopij. Het gevolg is dat dit nummer slechts zestien pagina's heeft en niet de gebruikelijke twintig. Ik vind dit jammer, maar het zij zo en er zijn ergere dingen.

Niet alleen Armex ondervindt de gevolgen van het virus. Het virus heeft ook gevolgen voor de veiligheid van Europa, althans volgens de minister van Defensie. Zij stelt dat de veiligheid van Europa onder druk staat als gevolg van nieuwe dreigingen en ingrijpende politieke verschuivingen en dat de COVID-19 crisis die druk alleen maar heeft verhoogd. Deze uitspraak doet de minister in een reactie op een rapport van de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) over de veiligheidssituatie in Europa, dat afgelopen juni verscheen. De AIV vindt dat de EU over eigen handelingsvermogen moet beschikken om bepaalde veiligheidsvraagstukken zelfstandig het hoofd te kunnen bieden. Bijleveld in een persbericht: "Ik ben het met de AIV eens". Het persbericht stelt daarna dat daarom een investering op het terrein van Defensie urgent en noodzakelijk is, want "Het is nodig om een betrouwbare samenwerkingspartner te zijn en om de veiligheid van Europa, en dus die van onszelf, ook in de toekomst te kunnen blijven borgen."

Zo'n positieve reactie van de minister van Defensie lijkt op het eerste gezicht goed nieuws, te meer omdat de AIV een aantal stevige aanbevelingen doet om de militaire effectiviteit van Europa, daarbij inbegrepen het Verenigd Koninkrijk, te vergroten. Tussen die aanbevelingen staat er echter ook één die specifiek op Nederland is gericht: "Nederland dient een meerjarenplan, met daarin vooraf bepaalde stappen voor het behalen in 2024 van de 2%-norm van de NAVO voor het defensiebudget, op te stellen." Niets bijzonders op het eerste gezicht. Nederland, in de personen van de diverse ministers van Defensie, maar ook van premier Rutte heeft zich hier al diverse malen aan gecommitteerd, te beginnen direct na de NAVO-top in Wales in 2014. In 2018, na de top van Warschau, is deze belofte bevestigd in een door de ministers Blok en Bijleveld ondertekende brief, die mede is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het ministerie van Algemene Zaken (lees: premier Rutte).

Als we echter iets verder kijken, kunnen we niet ontkennen dat de uitspraken van minister Bijleveld weinig consequent zijn. Wat is het geval? Op 2 juni werd, zoals op elke dinsdag, het vragenuurtje in de Tweede Kamer gehouden. Toen was - vanzelfsprekend - de aandacht van de meeste politici en ook van de pers gericht op de gevolgen van het coronavirus. De vragen van het SGP-kamerlid Stoffer aan de minister van Defensie en het antwoord van minister Bijleveld kregen daarom weinig aandacht in de media. De belangrijkste vraag die Stoffer stelde was: "Gaat dit kabinet nog de stip op de horizon zetten? 2% van het bruto binnenlands product in welk jaar?" In eerste instantie draaide minister Bijleveld om de hete brei heen, maar na aandringen van Stoffer gaf ze toe dat het helder was dat Nederland de beloofde 2% in 2024 niet zal halen. Dit breken van de beloften uit 2014 verhulde ze met termen als "afspraak is afspraak" en "je in een bondgenootschap aan de afgesproken verplichtingen moet voldoen". Stoffer stelde daarop nog één extra vraag. Maar op die vraag of de 2% met een jaar[tal] erbij in deze kabinetsperiode nog wordt vastgeklikt, kon of wilde de minister geen antwoord geven. Toen Stoffer daarna concludeerde dat dit dus een 'nee' was, werd hij niet door de minister tegengesproken. De uitspraken van de minister dat we die 2% wel moeten halen en dat zij zich daarvoor zal inzetten, kwamen - in ieder geval in mijn ogen - als mosterd na de maaltijd.

De toegezegde 2% gaat er dus voorlopig niet komen. Mijn bedroefde conclusie is dat minister Bijleveld en premier Rutte zeker geen Feijenoordfans zijn. Hun motto is immers 'Geen daden, louter (veel) woorden.'

Verder in dit nummer

Op de vorige bladzijde hebt u het eerste deel van het **Defensienieuws** kunnen lezen, waarin we aandacht besteden aan de Overwinningsparade die op 24 juni in Moskou is gehouden. Het tweede, algemene, deel van het **Defensienieuws** kunt u vinden op bladzijde 9. Onze columnist Kees Homan gaat in zijn column op de bladzijden 4 en 5 in op de toekomst van de NAVO onder de titel **NAVO: never a dull moment**. Op de bladzijden 6 – 8 geeft uw hoofdredacteur zijn mening over de nieuwe aanwijzing van Defensie over Extern optreden, media en publicaties. De titel **De militair gemuilkorfd** spreekt voor zich. Op de bladzijden 10 en 11 treft u de bijdrage van onze andere columnist, László Marácz, aan. Hij vraagt zich af: **Wordt China het zevende wereldrijk?** Ten slotte kunt u op de bladzijden 12 – 15 het tweede deel van **Herinneringen aan Sarajevo** van gastschrijver Myrthe Westra vinden.

Foto cover: Vlaggen bij het nieuwe NAVO-hoofkwartier in Brussel. Foto: NAVO

Column

NAVO: never a dull moment

Mr. drs. C. Homan

De coronaviruscrisis heeft de publieke aandacht voor de toekomst van de NAVO naar de zijlijn verdrongen. Niet uitgesloten is dat de coronaviruspandemie de Europese defensie, zowel strategisch, als politiek en financieel, negatief zal beïnvloeden.

Ruziënde bondgenoten

Maar al voor deze crisis speelde vooral de Amerikaanse president, Donald Trump, een curieuze rol in de discussie rondom de NAVO. Hij had immers in 2017 gezegd dat hij het bondgenootschap 'verouderd' vond. Niettemin heeft Amerika onder Trump meer geld uitgetrokken voor de versterking van de defensie van Oost-Europa. Dit als reactie op de Russische annexatie van de Krim.
Trump klaagde ook over een aantal Europese lidstaten, dat volgens hem te weinig geld aan defensie besteedt. Niettemin hebben de Europese bondgenoten 117 miljard euro meer uitgetrokken voor defensie. Maar Europa had dan ook ten gevolge van de financiële crisis in 2008 niet minder dan 30% in haar militaire middelen gesneden. Hoewel tal van landen nog niet het NAVO-doel van 2 procent van het bruto binnenlands product halen, werkt de druk van Trump en zorgt deze voor een stijgende lijn in de defensie-uitgaven. Toch werd in de aanloop naar de NAVO-top in Londen in december 2019 vaak de vraag gesteld of er nog toekomst is voor de NAVO of dat het einde in zicht is.

De NAVO bestond in 2019 zeventig jaar. Foto: NAVO

Trump zei in 2017 dat hij het bondgenootschap 'verouderd' vond

De ruziesfeer rond de NAVO-top deed dan ook het ergste vrezen. Trump vond het recente gezegde van Emmanuel Macron dat de NAVO hersendood is "heel, heel gemeen". Op zijn beurt verweet Macron aan Trump, dat hij zich unilateraal uit Syrië en het nucleaire akkoord met Iran terugtrok. Ook bekritiseerde de Franse president zijn Turkse collega, Recep Tayyip Erdogan, omdat deze wapens koopt van NAVO-tegenstander Rusland en in Syrië de Koerdische – door andere NAVO-lidstaten gesteunde – YPG-militie aanvalt. Erdogan reageerde, dat hij geen steun zal geven aan de verdediging van Polen en de Baltische staten als de NAVO hem niet steunt tegen de Koerden. Ondanks deze twisten was er ook tijd voor meer belangwekkende zaken. De 70-jarige NAVO wordt immers geconfronteerd met diverse dreigingen. Voorbeelden zijn Rusland, China, terrorisme en niet te vergeten de hybride oorlogvoering.

Rusland

Als belangrijkste dreiging beschouwt men Rusland. Sinds dit land Oekraïne in 2014 binnenviel, besloot de NAVO op een top in Warschau in 2016, vier multinationale gevechtsgroepen op roulatiebasis te stationeren in de Baltische staten en Polen. De NAVO ging vooral afschrikking benadrukken. '*No business as usual*' met Rusland is het strikte beleid van het bondgenootschap geworden. De Franse president Macron meende dat Rusland niet geïsoleerd moest blijven, maar onder meer Polen, de Baltische staten en tot op heden de Verenigde Staten, waren daar tegen.

China

Tevens slaat de NAVO met bezorgdheid de militaire opbouw van China gade. De groeiende macht van China biedt volgens de alliantie echter zowel uitdagingen als kansen. Men wil bijvoorbeeld China graag betrekken bij wapenbeheersingsonderhandelingen.
NAVO-landen hebben echter reden om ambivalent te zijn over de opkomst van China. Hoewel Beijing een stabiliserende rol heeft gespeeld in sommige gebieden van internationaal conflict en spanningen, heeft het havenfaciliteiten gekocht in Europese lidstaten van de NAVO. Daarnaast domineert Huawei, een Chinese firma , de Europese 5G-telecommunicatiemarkt. China tracht vooral met economische middelen haar invloed te vergroten.

De NAVO slaat met bezorgdheid de militaire opbouw van China gade. Foto: Wikimedia Commons, Dan from Beijing

Hybride oorlogvoering, ruimte en cyberspace

Daarnaast neemt in de bedreigingen van de NAVO hybride oorlogvoering een steeds belangrijker plaats in. Dit is vooral het gevolg van het Russische optreden in de directe omgeving van NAVO-lidstaten en de toenemende (hybride) dreiging vanuit Rusland. Bij hybride oorlogvoering is geen sprake van een openlijk conflict tussen twee staten. Hybride oorlogvoering wordt wel omschreven als het bereiken van politiek-strategische doelen door gebruik te maken van alle politieke, militaire, economische, informatie-, inlichtingen- en cybermiddelen. Hybride operaties zijn erop gericht de geloofwaardigheid van de media en autoriteiten constant ter discussie te stellen en/of vooroordelen en partijdigheid te versterken.

De NAVO-top in Londen verklaarde ook de ruimte als nieuw operationeel domein. Vanaf nu geldt ook in de ruimte, dat een aanval op één van de bondgenoten zal worden beschouwd als een aanval op alle bondgenoten. Belangrijke militaire operaties op aarde kunnen immers steeds beter vanuit de ruimte worden gevolgd met camera's op satellieten.
Cyberspace was reeds in 2016 tot nieuw strijddomein verklaard, naast land, zee en lucht. Sindsdien omvat cyberdefensie maatregelen die de NAVO neemt om zich te beschermen tegen cyberaanvallen op haar communicatie- en informatie-infrastructuur, De complexiteit van die aanvallen zorgt dat 'cyberdefensie' een kerntaak in de Alliantie is geworden.

De NAVO-top in Londen verklaarde de ruimte als nieuw operationeel domein. Foto: doncio.navy.mil

Einde NAVO-top

Jens Stoltenberg kondigde op de NAVO-top een evaluatieproces aan. Lidstaten kunnen deze evaluatie gebruiken om te helpen een nieuw Strategisch Concept te ontwikkelen - het officiële document dat de functie van de NAVO en haar doelen omschrijft. Het laatste Strategisch Concept is tien jaar oud en dateert van voor de Russische annexatie van de Krim en de stichting van het Kalifaat.

Zoals ook in het verleden bij NAVO-toppen was het 'eind goed, al goed' in Londen. De NAVO-top eindigde met een volgens Stoltenberg onomstreden herbevestiging van de wederzijdse bijstandsverlichting van artikel 5 uit het NAVO-verdrag. 'Een voor allen, allen voor een', zei de Britse gastheer Boris Johnson. En Erdogan staakte zijn verzet tegen steun voor Polen en de Baltische staten.
De NAVO heeft altijd spanningen gekend sinds de oprichting in 1949. Het einde van de Koude Oorlog, het wegvallen van de militaire aanwezigheid van de Sovjetvijand en de opkomst van populistische leiders als Trump hebben niettemin wel geleid tot een zekere erosie van de bondgenootschappelijke banden. De ruzies zijn feller en frequenter geworden en stellen de cohesie herhaaldelijk op de proef. Niettemin verklaart een aantal Europese politieke leiders bij herhaling, dat de veiligheid in Europa afhankelijk is van de Amerikanen. Ondanks de verhoogde Europese defensie inspanningen is dan ook vooralsnog geen sprake van een Europese strategische autonomie.

Zoals ook in het verleden bij NAVO-toppen was het 'eind goed, al goed' in Londen. Foto: The White House

Coronavirus

De getoonde eenstemmigheid op het einde van de NAVO-top werd echter spoedig aangetast door het uitbreken van het coronavirus, begin dit jaar. Tijdens deze crisis leverde de NAVO steun, van luchttransport tot medische voorraden. De vraag is nu echter welke lange termijn economische, strategische en politieke risico's de pandemie met zich meebrengt voor de defensiesector. Onbekend is immers in hoeverre de coronaviruscrisis de defensiebudgetten binnen de NAVO zal treffen. Een nieuwe financiële prioriteitsstelling is niet uitgesloten. Wil sprake zijn van een sterke Europese pijler binnen de NAVO, dan zullen Europese landen toch vooral meer moeten samenwerken. Vereist zijn voor de Europeanen dan ook gezamenlijke, in plaats van nationale oplossingen.

Ten slotte

Zelfs als de NAVO voortgaat te streven naar de 2% BNP-norm voor defensie-uitgaven, zal het al moeilijk genoeg zijn het huidige peil te handhaven gezien de voorspelde krimp van de economie. Dit kan er zelfs toe leiden dat lidstaten de 2% norm halen, terwijl zij minder geld aan defensie besteden. En wat zal dan de Amerikaanse reactie zijn?
Bovendien ontstond een nieuw probleem voor het bondgenootschap door het recente besluit van Trump 9.500 Amerikaanse militairen uit Dutsland terug te trekken. Kortom, bij de NAVO is er nooit sprake van '*a dull moment*'!

Trump heeft recent besloten 9.500 Amerikaanse militairen uit Dutsland terug te trekken. Foto: api.army.mil

De militair gemuilkorfd

Kolonel b.d. drs. A.E. de Rooij

Het stond er zo mooi in de Defensienota 2018. Het begon al in het voorwoord: "We willen transparant en betrouwbaar zijn in wat we doen en wat we bereiken. We willen een aantrekkelijke en betrouwbare werkgever zijn. En we werken aan een stevige verankering van Defensie in de samenleving." Verderop in de nota werd het nog een keer benadrukt: "Wat willen we zijn: Een betrouwbare en betrokken werkgever, waar mensen trots op zijn om bij te werken. Transparant en zichtbaar in een betrokken samenleving." In de praktijk blijkt nu echter dat het helaas alleen bij deze mooie woorden is gebleven. De recente aanwijzing van de secretaris-generaal (SG) draagt de militair op geen contacten met de buitenwereld te onderhouden, behalve via het filter van de Directie Communicatie.

De defensiemedewerker mag alleen naar buiten optreden aan het handje van de Directie Voorlichting

Herziene aanwijzing

In februari van dit jaar publiceerde de SG een herziene versie van de Aanwijzing A/978 over Extern optreden, mediacontacten en publicaties. Deze versie verving het exemplaar uit 2012. De verschillen tussen de oude en de nieuwe versie van de aanwijzing zijn op z'n minst opvallend te noemen. De richtlijnen over contacten met journalisten, extern optreden en het publiceren van artikelen en of boeken zijn in de nieuwe versie sterk vereenvoudigd. Dit lijkt positief, maar in de nieuwe versie van de richtlijn is een groot deel van de nuances die in de oude waren opgenomen, weggevallen. De defensiemedewerker mag nu alleen naar buiten optreden aan het handje van de Directie Communicatie, de penvoerder van deze aanwijzing. Ik zal nader ingaan op de drie gebieden die in de titel van de aanwijzing worden genoemd.

Contacten met journalisten

Beide versies van de aanwijzing zijn heel strikt waar het contacten met journalisten betreft: "Interviews met journalisten over functie-gerelateerde onderwerpen, vinden uitsluitend plaats na toestemming, of op uitnodiging van de directie Communicatie", luidt de tekst in de huidige versie. In 2012 stond een overeenkomstige tekst. Toen werd echter nog toegevoegd dat een militair, als hij als persoon werd benaderd, advies kon inwinnen bij de Directie Communicatie. Ook was het de defensiemedewerker toegestaan zelfstandig met media in contact treden als zijn persoonlijke integriteit - gekoppeld aan zijn of haar functie - in het openbaar in twijfel is getrokken. Deze teksten zijn uit de huidige versie geschrapt. Het keurslijf voor de militair (en burgermedewerker) in de omgang met de media is dus behoorlijk aangetrokken.

Extern optreden

Onder externe optredens verstaat Defensie het delen van informatie over Defensie bij bijeenkomsten en gesprekken met personen die niet in dienst zijn van Defensie. Voor defensiemedewerkers die zich hierbij moeilijk een beeld kunnen vormen geeft de aanwijzing een aantal voorbeelden van externe optredens: spreekbeurten, conferenties, symposia, workshops, forumdiscussies en, als klap op de vuurpijl: het meewerken aan een (speel)film.
Ook op dit gebied zijn de regels strak: een defensiemedewerker moet zich eerst voor advies wenden tot de Directie Communicatie. Ook hier is het een en ander uit de oude aanwijzing vervallen. Daarin kreeg de defensiemedewerker tips over hoe te handelen: "Beperk uw uitspraken altijd tot geldend beleid, uw eigen verantwoordelijkheden en uw eigen werk- en / of privédomein; schendt niet uw geheimhoudingsplicht en schaadt niet de belangen en veiligheid van anderen; wees bewust van uw publiek, dit is vaak groter dan u denkt; wees bewust van gevolgen van uw optreden voor uw privéomgeving, uw collega's en het imago van Defensie." Waarom deze tips zijn geschrapt, is op het eerste gezicht onduidelijk. Ook laat de aanwijzing in het midden wat er gebeurt als de medewerker een (negatief) advies van de Directie Communicatie naast zich neerlegt. Volgens mij liggen de redenen hiervoor in elkaars verlengde. Men wordt ontmoedigd om 'naar buiten te treden'.

In februari van dit jaar publiceerde de SG, Gea van Craaikamp, een herziene versie van de Aanwijzing over Extern optreden, mediacontacten en publicaties. Foto: MinDef

Defensie is heel strikt waar het contacten met journalisten betreft. Foto: MinDef

Het houden van een spreekbeurt valt onder extern optreden. Foto: MinDef

Het publiceren van artikelen en of boeken

Wat betreft het derde onderwerp is de nieuwe versie van de aanwijzing juist uitgebreider dan zijn voorganger. In 2012 was de SG heel kort. Als een medewerker het voornemen had een artikel of een boek over defensie te publiceren of aan een dergelijke publicatie bij te dragen, moest men vooraf contact opnemen met de Directie Communicatie. In de versie van 2020 wordt wat uitgebreider op dit onderwerp ingegaan. Ten eerste wordt vermeld dat het gaat om advies te krijgen en dat het niet gaat om toestemming vooraf, wat in strijd zou zijn met artikel 7 van de Grondwet: "Niemand heeft voorafgaand verlof nodig om door de drukpers gedachten of gevoelens te openbaren, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet." Het tweede lid van dit artikel stelt hetzelfde over uitzendingen op radio of televisie. De SG wil dus zelfs de schijn van ongrondwettelijk handelen wegnemen. Maar zij voegt er ook direct een zin aan toe die in mijn ogen een rechtstreeks dreigement is: "Wel geeft het advies een indicatie van wat een toetsing achteraf zal opleveren indien de auteur besluit het advies te negeren en welke (mogelijk juridische) consequenties daaraan verbonden kunnen zijn." Er is dus een verschil met toestemming vooraf vragen. Dit is echter niet heel groot, op z'n zachtst gezegd.

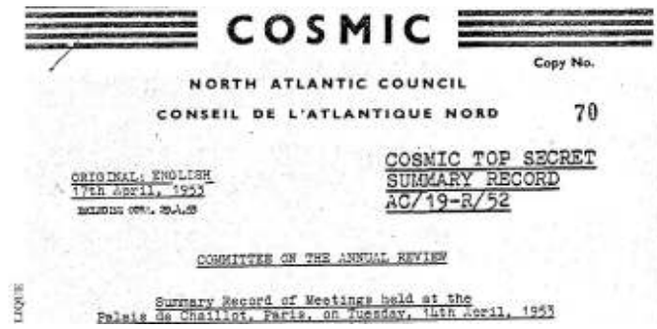

COSMIC

Copy No.

NORTH ATLANTIC COUNCIL

CONSEIL DE L'ATLANTIQUE NORD 70

ORIGINAL: ENGLISH
17th April, 1953

COSMIC TOP SECRET
SUMMARY RECORD
AC/19-R/52

COMMITTEE ON THE ANNUAL REVIEW

Summary Record of Meetings held at the Palais de Chaillot, Paris, on Tuesday, 14th April, 1953

Het niet publiceren van gerubriceerde informatie val onder ieders verantwoordelijkheid voor de wet. Afbeelding: NAVO

Maatregelen

Als er in strijd met de aanwijzing wordt gehandeld, of als het vermoeden daarvan bestaat, kan een onderzoek volgen wat tot het nemen van disciplinaire maatregelen kan leiden. Deze tekst is in beide versies van de aanwijzing gelijk. De versie van 2020 laat het echter niet hierbij, maar toont de vragen die bij een dergelijk onderzoek centraal staan. Het zijn de volgende:
a. afstand tussen de functie van de betrokken ambtenaar en het beleidsterrein waarover de uitlatingen zijn gedaan;
b. de politieke gevoeligheid van de materie;
c. het tijdstip waarop de uitspraken zijn gedaan;
d. de wijze waarop de uitspraken zijn gedaan;
e. de voorzienbaarheid van de schadelijkheid ten tijde van de uitspraken;
f. de ernst en de duur van de door de uitspraken ontstane problemen voor de dienstvervulling van de betrokken ambtenaar of het functioneren van de openbare dienst, voor zover deze in verband staat met diens functievervulling.
Ik zou deze vragen moeten laten voor wat ze zijn en u er zelf over laten oordelen. Ik vind ze echter tenenkrommend en veel te subjectief.

Het keurslijf voor de militair in de omgang met de media is behoorlijk aangetrokken

Juridisch kader

De aanwijzing is gebaseerd op twee (vrijwel gelijkluidende) artikelen uit de Ambtenarenwet en de Militaire Ambtenarenwet. Daarmee lijkt het dat er een solide juridisch fundament onder de aanwijzing ligt. De wet zegt namelijk het volgende: "De (militaire) ambtenaar dient zich te onthouden van het openbaren van gedachten of gevoelens dan wel de uitoefening van het recht tot vereniging, tot vergadering en tot betoging, indien door de uitoefening van deze rechten de goede vervulling van zijn functie of de goede functionering van de openbare dienst, voor zover deze in verband staat met zijn functievervulling, niet in redelijkheid zou zijn verzekerd."
Als deze tekst enigszins archaïsch op u overkomt, hebt u gelijk. De wet is van 1931. Hij is daarna diverse keren aangepast, maar dit artikel (12.a) staat er nog steeds in. De Ambtenarenwet, geldend voor burgerambtenaren, is nog ouder (1929) en kent eenzelfde artikel .
Nu is er sinds het verschijnen van deze wetten wel het een en ander veranderd, onder andere is de Grondwet diverse malen aangepast. In de huidige versie is de vrijheid van meningsuiting in artikel 7 verwoord, zoals ik hierboven al heb beschreven. Het wetsartikel in de (Militaire) Ambtenarenwet is veel beperkender dan de Grondwet lijkt toe te staan. De Grondwet zelf verbiedt echter wetten en internationale verdragen aan de Grondwet te toetsen (artikel 120). Waar wetten wel aan getoetst mogen worden, zijn internationale verdragen. Het belangrijkste verdrag waaraan Nederland, na het verschijnen van bovenstaand wetsartikel, zich heeft gebonden is het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM). Artikel 10 van het EVRM geeft iedereen vrijheid van meningsuiting. Het tweede lid van dit artikel geeft aan dat er beperkingen kunnen worden gesteld aan deze vrijheid van meningsuiting. Dergelijke beperkingen moeten bij wet zijn geregeld en moeten "in een democratische samenleving noodzakelijk zijn in het belang van de nationale veiligheid, territoriale integriteit of openbare veiligheid, het voorkomen van wanordelijkheden en strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden, de bescherming van de goede naam of de rechten van anderen, om de verspreiding van vertrouwelijke mededelingen te voorkomen of om het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht te waarborgen." Vergelijk dit nu eens met de 'centrale vragen' uit de aanwijzing van de SG. Ook nu laat ik het oordeel aan de lezer over.

De vrijheid van meningsuiting is verankerd in de Grondwet.
Foto: Wikimedia Commons, Vera de Kok

De rijksambtenaar wordt niet betutteld, maar als een volwassene behandeld

Andere ministeries

Hoe is dit bij andere ministeries geregeld? Voor hen geldt immers hetzelfde wetsartikel. Het eerste document dat ik voor deze vergelijking gebruik, is de Gedragscode Integriteit Rijk van 31 december 2019. In het hoofdstuk over communicatie kunnen we het volgende lezen: "Het extern delen van informatie is onmisbaar om je werk goed te kunnen doen. Je stelt anderen daardoor in staat om met jou samen te werken. En door het extern delen van informatie stel je burgers en media in staat om de totstandkoming en uitvoering van beleid te volgen." Daarna wordt de ambtenaar uitgelegd hoe om te gaan met vertrouwelijke informatie. Het uitgangspunt is dus: "wees open en bewaar vertrouwelijkheid waar nodig". De rijksambtenaar wordt dus in dit document niet betutteld, maar als een volwassene behandeld. Ook op het internet geldt een soortgelijke behandeling. In de Handleiding Online Communicatie Rijksambtenaren wordt gesteld dat rijksambtenaren online actief zijn als ambassadeur van de Rijksoverheid. Bij defensie zijn de richtlijnen voor het online optreden juist uit de regeling geschrapt.

Professionals

De tegenstelling tussen Defensie en de andere ministeries is evident. Waar Defensie restrictief is en betuttelend, moedigt de rest van de Rijksoverheid openbaarheid aan, waarbij men ervan uitgaat dat ambtenaren zich bewust zijn van hun verantwoordelijkheid. En dat steekt. Militairen zijn immers bijzonder, van hen wordt meer verwacht dan van de gemiddelde burgerwerknemer bij de overheid of het bedrijfsleven. De wervingscampagne van Defensie uit 2017 zegt dit als volgt: "Defensie heeft sterke persoonlijkheden nodig. Het gaat om mensen die het beste uit zichzelf willen halen en die zich willen ontwikkelen tot goed getrainde professionals. Zij beschermen immers wat ons dierbaar is."
Defensie, dat de mond vol heeft van goed werkgeverschap, vindt blijkbaar dat deze sterke persoonlijkheden en goed getrainde professionals niet zelfstandig naar buiten kunnen treden om over hun vak te praten en zo als ambassadeurs voor de krijgsmacht op te treden. Dat vertrouwt de leiding van het ministerie hun niet toe. Zij moeten begeleid en geadviseerd worden door communicatiedeskundigen. Deze zijn natuurlijk ook professionals, maar niet noodzakelijkerwijs op militair gebied.

Volwassen behandeling

Een dergelijk gebrek aan vertrouwen leidt gemakkelijk tot onvrede bij de (militaire) medewerkers. Een werknemer die geen vertrouwen geniet, blijft moeilijker behouden. De huidige grote tekorten aan militair personeel groeien dan alleen maar. Ook is onvrede en het zich niet daarover kunnen uiten, een van de redenen voor het lekken van informatie naar buiten. In de meeste gevallen levert dat Defensie geen goede pers op. Dus daar zit men ook niet op te wachten. En je verankert de krijgsmacht tenslotte niet in de samenleving als het personeel niet mag praten of schrijven over de aantrekkelijkheid van het militair zijn.
Het is dan ook in het belang van Defensie om zijn medewerkers te vertrouwen en te behandelen als de volwassenen en professionals die ze zijn. Daarom zou het verstandig zijn de huidige SG-aanwijzing over externe optreden, mediacontacten en publicaties zo snel mogelijk in te trekken en te vervangen door een versie waaruit wel vertrouwen in het personeel blijkt.

De tegenstelling tussen Defensie en de andere ministeries is evident

De Militaire Ambtenarenwet stamt uit 1931. Foto: MinDef

Van militairen wordt meer verwacht dan van de gemiddelde burgerwerknemer. Afbeelding: MinDef

Het is in het belang van Defensie om zijn medewerkers te vertrouwen

Defensienieuws

Kolonel b.d. drs. A.E. de Rooij

Servië onthult de gemoderniseerde M-84 AS1 gevechtstank
Het Servische leger heeft op 8 juni jl. de M-84 AS1 gevechtstank onthuld in zijn Technisch Revisie-Instituut 'Cacak'. Deze tank is ontwikkeld als onderdeel van een programma om de M-84 en M-84A gevechtstanks van de landmacht te moderniseren. De M-84 serie is een gemodificeerde en in het voormalig Joegoslavië geproduceerde versie van de Sovjet T-72 tank.
De bescherming van de tank is verbeterd door plaatsing van reactieve pantserplaten aan de voor- en zijkant van de romp en de toren. Daarnaast is de bescherming tegen *top-attack* projectielen verbeterd. Ten slotte is de tank voorzien van op rails opgehangen pantser tegen aanvallen met anti-tankraketten.
De *situational awareness* van de bemanning zijn verbeterd, door warmte-beeldapparatuur met een bereik van 360˚, elektro-optische waarnemings-middelen die zowel bij dag als bij nacht kunnen worden gebruikt en een laserafstandsmeter. Voor nabijverdediging is de tank uitgerust met een op afstand bedienbare 12,7 mm mitrailleur.

Bron: Jane's

De M-84 AS1 gevechtstank. Foto: mod.gov.rs

Polaris krijgt contract voor lichte terreinvoertuigen Amerikaanse special forces
De firma Polaris uit Tampa, Florida heeft een zevenjarig contract gekregen om het US Special Forces Command te voorzien van ruim 800 lichte terrein-voertuigen van de komende generatie. Het voertuig, de MRZR Alpha krijgt een gloednieuw chassis en een nieuwe ontworpen aandrijving. De vierwiel aangedreven MRZR Alpha komt beschikbaar in zeven varianten en zowel in een tweepersoons- als een vierpersoonsversie. De tweezitsversie zal een maximaal gewicht hebben van 1.150 kg en de vierzitter weegt maximaal 1.360 kg. Het bereik van het voertuig is 320 km. De afmetingen en het gewicht maken het mogelijk de MRZR Alpha te vervoeren in het vrachtruim van vrachtvliegtuigen, helikopters en de V-22 *tilt rotor* toestellen.
Bron: Jane's

De vierzitsversie van de Polaris MRZR Alpha. Foto: Polaris

Finse luchtmacht neemt afscheid van hakenkruis
Jarenlang is het hakenkruis gebruikt in de Finse krijgsmacht. Het meest prominent was dit symbool zichtbaar op de toestellen van de Finse lucht-macht. Het hakenkruis verscheen in Finland al direct na de onafhankelijkheid in 1918, jaren voordat Hitler en zijn trawanten zich dit symbool toe-eigenden. Na de Tweede Wereldoorlog, waarin de Finnen aan Duitse zijde tegen de Russen vochten, werd het hakenkruis van Finse vliegtuigen en tanks verwij-derd, maar het militaire symbool dook sinds eind jaren 50 toch weer op bij officiële militaire gelegenheden. Finse militairen kregen vaak vragen over de swastika op hun uniform, hetgeen zij uiteraard een vervelende ervaring vonden. Het hakenkruis is nu op veel plekken, waaronder op de vliegtuigen van de luchtmacht, in stilte vervangen door een nieuw insigne met daarop een steenarend in een cirkel van vleugels. Op sommige vlaggen, decoraties en monumenten blijft de swastika wel gehandhaafd.

Bron: NOS

Het oude en nieuwe embleem van de Finse luchtmacht.
Afbeelding: Ministerie van Defensie Finland

Amerikanen gebruiken 'messenraket' bij anti-terreuroperaties
NRC berichtte op 27 juni dat de Amerikanen over een wapen beschikken dat vijanden kan liquideren zonder dat omstanders daarvan het slachtoffer hoeven te worden. Het betreft een nieuwe variant van de Hellfire. De ont-wikkeling van dit projectiel zou tijdens het presidentschap van Obama zijn gestart en was erop gericht burgerslachtoffers te voorkomen tijdens Ameri-kaanse operaties met bewapende onbemande vliegtuigen zoals de Global Hawk en de Reaper, in Afghanistan, Pakistan, Irak, Syrië, Somalië en Jemen. De AGM-114 R9X ontploft niet als hij inslaat, maar uit de raket ontvouwen zich zes scherpe metalen bladen die de beoogde doelen uitschakelen zonder risico voor personen of objecten in de nabije omgeving. De 'Ninja-bom', zoals een bijnaam van de raket luidt, zou sinds 2017 diverse malen zijn gebruikt, o.a. afgelopen juni in het Syrische Idlib.

Bronnen: NRC, globalsecurity.com

Afbeelding 3: Artist impressio9n van de Hellfire RX9. Afbeelding: Twitter

Column

Wordt China het zevende wereldrijk?

Prof. Dr. László Marácz

Nu de eerste fase van de coronacrisis voorbij is, blijkt dat deze ongemeen hard heeft toegeslagen. De gevolgen voor de volksgezondheid zijn in zekere zin nog meegevallen, hoewel elk slachtoffer er een teveel is. De gevolgen voor de globale machtsverhoudingen zijn echter veel ingrijpender. Alles wijst erop dat China het zevende wereldrijk wordt. In de laatste 500 jaar sinds de ontdekking van de Nieuwe Wereld door Columbus in 1492 werden wereldrijken altijd aangevoerd door een Westerse staat die garant stond voor de globale hegemonie van het Westen. De coronacrisis maakt daar nu een einde aan. Het coronavirus van 2020 zal de geschiedenis ingaan als de katalysator die de globale machtsverhoudingen definitief omkeerde.

De val van Columbus

Tijdens de protestacties tegen racisme in Saint Paul (Minneapolis) werd het standbeeld van Christoffel Columbus van zijn sokkel getrokken. Dit standbeeld eerde de Italiaanse ontdekkingsreiziger in Spaanse dienst die in 1492 bij toeval de Nieuwe Wereld ontdekte. Deze ontdekking zette een cyclische opeenvolging in gang waarbij een Westerse natiestaat elk een periode van zo'n 100 jaar de fakkeldrager van de Westerse wereldhegemonie representeerde. Het ging hierbij om de volgende staten in successievelijke volgorde: Portugal, Spanje, De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, Frankrijk, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten. Het cyclisch model voorspelt dat ongeveer om de 100 jaar er een nieuwe fakkeldrager opkomt en de plaats inneemt van de vorige. De opkomst van de Amerikaanse wereldhegemonie begon in 1918 aan het einde van de Eerste Wereldoorlog, het ging ten koste van Groot-Brittannië en bereikte haar piek na de val van de Sovjet-Unie. Dit keer staat er echter geen Westerse opvolger paraat. Duitsland had het kunnen worden maar werd het zelfs na twee wereldoorlogen niet. Nu is Duitsland te groot voor de Europese Unie (EU) maar te klein voor de rol van wereldmacht. De 'ontsokkeling' van het standbeeld van Columbus in Saint Paul krijgt in de context van de coronacrisis, zonder dat de extremisten het waarschijnlijk zelf weten, een diepe symbolische betekenis. Het duidt de val aan van de Westerse globale hegemonie die ruim 500 jaar heeft geduurd.

Het keerpunt 2020

Het jaar 2020 markeert voor het eerst de omslag op de macro-economische ranglijsten. Toeval of niet, coronacrisis of niet, de becijferingen van gerenommeerde financiële instellingen, zoals het IMF gaven zonder uitzondering aan dat het BNP (gebaseerd op PPP, koopkrachtpariteit) van China voor het eerst in de moderne geschiedenis groter was dan dat van de VS. De ranglijst naar landen gemeten, gaf het volgende resultaat te zien: 1. China, 2. VS, 3. India, 4. Japan, 5. Rusland, 6. Duitsland, 7. Indonesië, 8. Brazilië, 9. Groot-Brittannië, en 10. Frankrijk. Bedenk dat dit de schattingen voor 2020 waren, die nog niet uitgingen van de gevolgen van de coronacrisis. Er mag echter vanuit gegaan worden dat de '*rebouncing*' van China sneller en effectiever is dan die van de VS. China ging ook tijdens de coronacrisis door met One-Belt-One-Road (OBOR), een wereldwijd handelsnetwerk van corridors over land en zee, dat China met de rest van de wereld verbindt. De coronacrisis heeft op een pijnlijke manier de zwakte van het Westen blootgelegd. Het Westen is voor elementaire producten, zelfs voor zoiets eenvoudigs als mondkapjes en plastic handschoenen afhankelijk geworden van China. Tijdens de coronacrisis heeft iedereen netjes op zijn beurt moeten wachten in Beijing, totdat Beijing besloot wie, wat en hoeveel zou krijgen. China kon ook zijn eigen strategische partners, waaronder Italië en Servië, bevoordelen met de levering van beschermingsmaterialen, en heeft dat ook gedaan. Zo was er geen verslapping wat OBOR betreft en zullen de verschillen met de VS aan het einde van 2020 in termen van het BNP (gebaseerd op het PPP) nog groter worden dan de schattingen. Daar komt nog bij dat de VS binnenlands voor een lange periode van onrust staat. Een goed voorbeeld hiervan is de Capitol Hill Autonome Zone (CHAZ), een autonome zone in het centrum van de stad Seattle (zie voor informatie over CHAZ: https://en.wikipedia.org/

Het coronavirus: de katalysator die de globale machtsverhoudingen definitief omkeerde

Sinds 1492 werden wereldrijken altijd aangevoerd door een Westerse staat. Afbeelding: Francis Hayman, National Portrait Gallery

In Saint Paul (Minneapolis) werd het standbeeld van Christoffel Columbus van zijn sokkel getrokken. Foto: Flickr, Tony Webster

wiki/Capitol_Hill_Autonomous_Zone), die op de brandende puinhopen van de antiracismeprotesten in Seattle is gevestigd. De demonstranten vinden dat CHAZ vrij moet worden van politie inmenging. De (Democratische) burgemeester van Seattle, Jenny Durkan, weigert om de orde in het centrum van de stad te herstellen en heeft president Trump, die dat wel wil, laten weten zich daar niet mee te bemoeien. Het laat onverbiddelijk zien dat de president van de VS de greep op de sociale-politieke ontwikkelingen in eigen land verloren heeft.[*]

Het utopistische idee om politie af te schaffen is niet nieuw. Het is echter onduidelijk hoe het de VS verder zal helpen in de wedren met China, als binnenlandse anarchie om zich heen grijpt. De bekende geopolitieke analist George Friedman beargumenteert in zijn nieuwe boek 'The Storm before the calm' die hij net voor de coronacrisis publiceerde, dat de maatschappelijke turbulentie in de VS zeker een jaar of tien gaat duren. De analyse van Friedman is interessant omdat hij wijst op de structurele problemen die aangepakt moeten worden, wil Amerika niet verder achterop raken bij China. Friedman laat de turbulente periode in zijn analyse echter beginnen in 1924. Dat is door de coronacrisis, die als katalysator fungeert in deze, duidelijk achterhaald. De turbulentie is een feit en welke president er ook komt in de VS, het ziet er niet naar uit dat Friedman's 'Storm' voorlopig zal gaan liggen.

De rest

De geschatte BNP-ranglijst brengt nog meer opvallende zaken aan het licht. De financiële instellingen gaan er vanuit dat Rusland voor het eerst Duitsland voorbij streeft. Het bondgenootschap van Rusland met China heeft Rusland blijkbaar geen windeieren gelegd. Het Westen heeft een kardinale geopolitieke inschattingsfout gemaakt om de afspraken met de voormalige Sovjet-president Gorbatsjov over NAVO-uitbreiding richting het Oosten niet te respecteren en de voormalige staten die onderdeel van de Sovjet-Unie waren in de NAVO op te nemen. Hierdoor grenst het Westen nu direct aan Rusland. Deze expansie heeft Rusland onder president Poetin in de armen van China gedreven. Rusland dat economisch vooral kan groeien vanwege energieproductie heeft aan China een betrouwbare consument die op basis van langetermijncontracten energie zal blijven afnemen. De economische opmars van Rusland zal er voor zorgen dat Westerse, liberaal georiënteerde krachten in Rusland de mond gesnoerd kunnen worden en het bondgenootschap met China hechter wordt.

De EU staat nog maar met twee lidstaten in de top 10 van de geschatte BNP-ranglijst voor 2020. Duitsland staat op de zesde plaats en Frankrijk op de tiende plaats. Waarschijnlijk zal Frankrijk na de coronacrisis niet meer bij de eerste tien land landen voorkomen. Dit zal ertoe leiden dat de traditionele Duits-Franse as van de EU behoorlijk scheef gaat lopen. Het mag een nobel idee zijn dat Duitsland onder leiding van bondskanselier Angela Merkel probeert om de zuidelijke EU-lidstaten economisch overeind te houden, maar ook in Duitsland is de rek er financieel uit en begint het maatschappelijk draagvlak voor de geldtransfer van noord naar zuid af te brokkelen. Het Duits Constitutioneel Hof heeft dat ingezien en verzet zich tegen de beslissing van de Europese Centrale Bank om onrechtmatig eurobonds uit te geven. Of de bondskanselier wel of niet naar haar eigen Constitutioneel Hof zal luisteren, maakt echter geen verschil. De bedragen om de failliete boedel in Zuid-Europa te repareren zijn astronomisch hoog (vele biljoenen euro's). Duitsland is de banden met China aan het intensiveren om te redden wat er nog te redden valt. Maar ook dit zal de Westerse afhankelijkheid van China vergroten. De val van het beeld van Columbus in Saint Paul kon voor China niet op een beter moment komen, net nu het land onder vuur ligt vanwege de roep naar een onafhankelijk onderzoek van de virusuitbraak in Wuhan. De Chinese leider Xi Jinping zal de 'ontsokkeling' van het Columbusbeeld derhalve met grote instemming op CNN gadegeslagen hebben.

Eindnoot:
[*]:CHAZ/CHOP in Seattle is inmiddels op initiatief van de burgemeester ontruimd door de politie (Hoofdredacteur).

De bedragen om de failliete boedel in Zuid-Europa te repareren zijn astronomisch hoog

De coronacrisis heeft op een pijnlijke manier de zwakte van het Westen blootgelegd

Het Westen is voor zoiets eenvoudigs als mondkapjes afhankelijk geworden van China. Foto: Wikimedia Commons, NurseTogether

In de VS lijkt binnenlandse anarchie om zich heen te grijpen. Foto: Flickr, Chad Davis

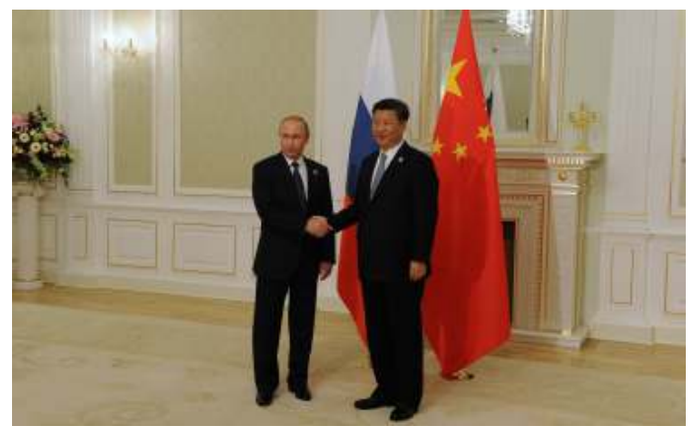

De Westerse expansie heeft Rusland onder president Poetin in de armen van China gedreven. Foto: en.kremlin.ru

Herinneringen aan Sarajevo (deel 2)

M.F. Westra

De auteur heeft een onderzoek gedaan naar de beleving van de urbicide van Sarajevo bij Nederlandse VN-militairen tijdens de UNPROFOR missie van 1992-1995. De resultaten van dit onderzoek publiceert zij in Armex in een tweeluik. Het eerste deel, een beschrijving van de situatie in Bosnië-Hercegovina en Sarajevo in het bijzonder in 1991 en begin 1992, hebt u in het tweede nummer van Armex van dit jaar kunnen lezen. In het laatste deel van het tweeluik gaat de auteur dieper in op de specifieke beleving van de Nederlandse militairen die deel uitmaakten van de VN-troepen in Sarajevo.

De VN-vredesmacht werd verboden een helpende hand toe te steken aan de bevolking

De militaire beleving van urbicide

Hoe was het voor het Nederlandse verbindingsdetachement en de Nederlandse waarnemers om in een stad te verblijven die dagelijks werd beschoten? Hoe gingen zij om met de wreedheden die de bevolking werd aangedaan? De inwoners leefden meer dan twee jaar onder vreselijke omstandigheden, met weinig voedsel, brandstof, water en de constante angst voor de granaten en sluipschutters. De VN-vredesmacht werd verboden een helpende hand toe te steken aan de bevolking, omdat dit de neutraliteit zou schenden. Aan alle kanten werd er toch aan de VN-militairen getrokken; inwoners verwachtten hulp. De manier waarop Nederlandse militairen hier mee omgingen is aan de hand van vijf egodocumenten[1] en vijf interviews[2] onderzocht.

De VN was geen doelwit. Foto: United Nations Photo

De inwoners van Sarajevo leefden meer dan twee jaar onder vreselijke omstandigheden. Foto: Wikimedia Commons, Christian Maréchal

De eerste indrukken

In april 1992 vertrokken de eerste militairen van het Nederlandse verbindingsbataljon richting Sarajevo. Zij gingen per bus via Zagreb naar Sarajevo en onderweg werden de eerste indrukken gevormd. Overal stuk geschoten huizen. Woordvoerder van het Nederlandse VN-bataljon P. Heere herinnert zich de sfeer bij binnenkomst: *"Er was een binnenlands conflict en de Verenigde Naties komt daar om toezicht te houden. De VN was geen doelwit. Het gevoel dat je er niet bent om te vechten geeft een bepaalde rust, maar ondertussen moet je goed opletten. Je bent constant op je hoede."*[3] De aankomst in Sarajevo was een wereld van verschil met Nederland. Er zat geen glas meer in de ramen en in elk huis zaten kogelgaten. "*Dat was wel een overgang voor het Verbindingsbataljon dat al jaren was gevestigd in het rustige en landelijke Garderen, naar een plek waar mortiergranaten inslaan*" [4], aldus Heere.

De groepen strijders liepen met een hoog 'Rambo-gehalte' rond bij de checkpoints. "*De eerste indrukken zijn uitgebrande autowrakken, totaal verlaten straten, in puin geschoten huizen, flatgebouwen en hier en daar een checkpoint, bemand door obscuur ogend personeel."*[5] De directe gevolgen van de oorlog waren overal zichtbaar. UNMO K.J. Bakker kwam per vliegtuig in november 1992 naar Sarajevo. Op het vliegveld kon hij de gehele stad overzien en dat was volgens Bakker een deprimerend gezicht: *"Alles was beschadigd of gerepareerd met zandzakken. Er waren huizen zonder glas. Ik zag ook kanonnen staan en andere vuurmonden, die ze probeerden te camoufleren, maar een beroepsziekte is dat je die dingen ontdekt. Elk raam is stuk, de verwarming is uitgevallen, alles. Wij waren hier niet op getraind."*[6] Bij gevechten moet een strategisch doel worden ingenomen, maar in Sarajevo was dat niet zo. Alles werd kapotgeschoten. Het viel Marechaussee E. Paskamp op dat alle verkeersborden waren beschadigd. Ter oefening gingen mensen moedwillig daarop schieten, dat maakte diepe indruk.[7]

De beschietingen

De (Bosnische) Serviërs hebben uiteindelijk 35.000 gebouwen in Sarajevo vernield.[8] De VN-gebouwen waren geen uitzondering op deze regel. Het Rainbow Hotel werd zwaar beschoten en compleet vernietigd, daarnaast waren het vliegveld, de Titokazerne, Kamp Bistrik en het PTT-gebouw dagelijks doelwit. In het Rainbow Hotel waren de VN-militairen gelegerd. Dit gebouw bestond geheel uit glas, gekozen om de open houding van de VN te benadrukken. Deze constructie bleek voor bescherming echter nutteloos. De intensiteit van de beschietingen nam elke dag toe en uiteindelijk werd het Rainbow Hotel in mei 1992 zwaar beschoten. Voor geestelijk verzorger C. Koolsbergen was het een onwerkelijk moment toen hij besefte dat Rainbow met opzet was getroffen. *"Opeens is er de eerste echte granaatinslag! Glas stuift kletterend de zaal in, achterin is een rookwolk te zien. We duiken weg en lopen de zaal uit, richting de hal. Hier maken we opnieuw inslagen mee. Glas klettert voor mijn idee overal om ons heen. Ik hou m'n armen voor mijn hoofd. Op de trap naar de schuilkelder is het dringen. We staan kwetsbaar, vlakbij ramen. We zijn verdwaasd dat wij zélf worden aangevallen."*[9]

De VN-troepen verbleven twee dagen in de schuilkelder, daarna werd besloten om te evacueren naar Zagreb. "*De vlucht uit Sarajevo was beangstigend, want overal waren mortier- en artillerie-inslagen",* aldus kapitein M. van der Velden.[10] Het hoofdkwartier werd verplaatst naar Belgrado.

De tweede zware beschieting was in augustus 1992 op de Titokazerne. In deze kazerne waren de Oekraïners en een Nederlands verbindingsdetachement gelegerd. De sfeer was al grimmig, nadat een Oekraïner door een sluipschutter dodelijk was getroffen.[11] Op 20 augustus begonnen de beschietingen, waarbij 34 mortiergranaten op het complex vielen. De bovenste verdieping van de kazerne werd weggeslagen en er brak brand uit. De militairen trokken zich terug naar het PTT-gebouw en een paar dagen later kregen ze de opdracht om zich weer bij het Oekraïense bataljon te voegen. Twee militairen, sergeant-majoor Hermes en sergeant Hoppenbrouwer, weigerden echter de opdracht uit te voeren. Zij achtten het risico te groot om terug te keren, het was te gevaarlijk. Uiteindelijk werden zij teruggevlogen naar Nederland en verschenen ze voor de militaire rechtbank, waarna zij werden veroordeeld tot vier maanden onvoorwaardelijke militaire detentie wegens dienstweigering.[12]

De reacties van de VN-militairen

De UNMO's in de observatieposten langs het front kregen ook te maken met zware beschietingen. Als waarnemer zag Gerard Wondergem inslaande granaten van houwitsers, tanks, luchtdoel- en antitankkanonnen. *"Het vormde een sprookjesachtig decor, alleen toen kwam het besef dat je niet naar 'gewoon' vuurwerk zit te kijken, maar naar 'mensenwerk' dat dood en vernietiging brengt. Dat was schokkend."*[13] De beschietingen belastten de militairen met grote spanningen. Overal konden sluipschutters zitten, daarom werd het niet aangeraden om naar buiten te gaan. De bewegingsvrijheid werd ingeperkt en dit gaf een beklemmend gevoel. De militairen gebruikten humor om daarmee om te gaan, daarnaast werd er veel televisie gekeken. Overmatig drankgebruik en het ontmoeten van Bosnische meiden was een andere manier om te ontladen.[14] Hoe langer de militairen in Sarajevo zaten hoe nonchalanter hun houding werd ten aanzien van hun eigen veiligheid. Adjudant P. van der Heijden zat in de Titokazerne en schreef op 21 december 1992: *"Ik ben nu aan mijn laatste zes weken in Sarajevo bezig en merk dat ik ondanks het gevaar van sluipschutters en beschietingen nonchalant begin te worden met het dragen van het kogelvrije vest en de helm. Ik loop soms uren buiten rond zonder beschermende PSU. […] Ik moet wel zorgen dat het bij mijn manschappen niet gaat opvallen, want andersom tolereer ik niet."*[15] Centralist R. Kroezen bevestigt: '*Buiten rondlopen was vest aan en helm op, maar uiteindelijk werd je daar laconieker in*.'[16]

De (Bosnische) Serviërs hebben uiteindelijk 35.000 gebouwen in Sarajevo vernield

Het Nederlands verbindingsbataljon droeg zorg voor de communicatie tussen de diverse eenheden van UNPROFOR. Foto: NIMH

De VN-militairen waren gelegerd In het Rainbow Hotel. dat in mei 1992 zwaar werd beschoten. Foto: The Bohemian Blog

Het internationale vliegveld van Sarajevo was geregeld het doelwit van de beschietingen. Foto: Wikimedia Commons, Ludovic Hirlimann

Neutrale partij?

De VN-militairen werden door het mandaat verboden om de bevolking van Sarajevo te helpen. De neutraliteit van de Verenigde Naties mocht namelijk niet in gevaar komen. Toch probeerden sommige militairen meer te doen dan was toegestaan.

UNMO Bakker herinnerde zich een gesprek met een Nederlandse vrouw van Artsen zonder Grenzen in een ziekenhuis van Sarajevo. Hij vroeg of hij iets voor haar kon betekenen, waarop zij vroeg of hij haar naar een ander ziekenhuis kon brengen. Samen stapten ze in de auto van Bakker. *"We stopten voor de deur, kinderen speelden op straat. Een vrouw kwam naar buiten en we mochten naar binnen. Het was een flatgebouw, beneden in de kelder was een groot ziekenhuis. Alles van beton, de gekste verzameling bedden en van fietsenframes hadden ze stellingen gemaakt om gebroken benen op te kunnen steunen. In die hele hal lagen alleen maar kinderen. Röntgenfoto's hingen boven de bedden en de arts kon zo aanwijzen door welke wapens de kinderen waren geraakt."*[17]

Bakker kon zich niet voorstellen dat er met dit soort wapens gericht werd geschoten op kinderen. Dit vond hij een van de ergste momenten in Sarajevo, mede doordat hij zelf ook kleine kinderen had. Als militair kon Bakker de artsen en kinderen niet helpen, terwijl hij in Sarajevo aanwezig was als deel van de 'Protection Force'. Een ander voorbeeld was toen twee Bosnische vrouwen, van wie één zwanger, zich meldden bij het Rainbow Hotel voor medische hulp bij de bevalling. Deze mocht niet geboden worden en de militairen mochten haar ook niet naar het ziekenhuis brengen.[18] Luitenant-kolonel Vermaas schreef: "*Het is vele malen voorgekomen dat Nederlanders toch hun geweten hebben laten spreken en mensen op enige wijze hebben geholpen*."[19]

Het was de VN-militairen verboden de bevolking van Sarajevo te helpen

Sommige militairen probeerden meer te doen dan was toegestaan. Foto: Flickr, Ministerio de Defensa

Militairen die op verlof waren in Zagreb, werd gevraagd om familieleden in Sarajevo de groeten te doen of brieven over te brengen. Soms werd er morfine gegeven aan Bosnische artsen, zodat zij patiënten konden helpen, ook al was het verboden.[20] De ellende van de bevolking had een grote impact op de militairen. Ze leefden met hen mee en kunnen tot op de dag van vandaag sommige beelden niet van hun netvlies afkrijgen. De opdracht was neutraal, maar de beleving van deze militairen was niet neutraal.

Concluderend

Aan de hand van de egodocumenten en interviews is onderzocht op welke manier Nederlandse VN-militairen de urbicide van Sarajevo in 1992-1995 hebben beleefd tijdens de missie UNPROFOR. Hoe hebben zij de constante beschietingen en de misère van de bevolking ervaren en wat deed dit met de militairen als neutrale partij? Er kan worden geconcludeerd dat de urbicide door de (Bosnische) Serviërs voor een beklemmende sfeer zorgde onder de blauwhelmen. De bewegingsvrijheid werd ingeperkt en de militairen waren constant alert op hun omgeving. Beschietingen waren angstige gebeurtenissen die ervoor zorgden dat spanningen werden afgereageerd door overmatig alcoholgebruik. Bosnische meiden waren een welkome afleiding. De slechte voorbereiding van de Nederlandse militairen zorgden voor onveilige situaties, waardoor zelfs twee onderofficieren besloten niet terug te keren naar de Titokazerne en wegens dienstweigering naar de gevangenis moesten.

Molendijk argumenteert in haar proefschrift dat de militairen, tijdens de missie en bij thuiskomst, last hebben van schuldgevoelens, boosheid en schaamte. Deze gevoelens kwamen ook naar voren bij de Nederlandse VN-waarnemers en de verbindelaars in Sarajevo, zo blijkt uit de egodocumenten en interviews. Zij zagen de ellende van de inwoners, want er was geen eten of drinken en artillerie- en tankgranaten konden overal inslaan. Het beperkte mandaat zorgde ervoor dat de militairen geen hulp mochten bieden. Uit empathie en schaamte besloten sommigen het verbod niet op te volgen. Er werd stiekem morfine aan een Bosnische arts gegeven, brieven van familieleden werden doorgestuurd en VN-chauffeurs brachten gewonden naar het ziekenhuis. Naar mijn mening deden zij dit om in een mentaal gezonde staat van zijn te blijven en niet te grijpen naar de alcohol of andere middelen. Daarnaast ging het tegen hun principes in om als vredesmacht in een stad te zitten en toe te kijken hoe de bevolking amper kon overleven.
Urbicide leidt tot persoonlijk slechte omstandigheden, want de beperking van de vrijheid en de permanente angst en alertheid om niet geraakt te worden, veroorzaakten spanning en boosheid bij de Nederlandse blauwhelmen. Dit had als uitwerking dat de spanning werd verlicht door overdadig televisiekijken, feestjes vieren en alcohol drinken. Het was een manier om de situatie niet bewust te beleven. Een gevoel van machteloosheid had, in de gehele vierjarige Nederlandse aanwezigheid in Sarajevo, de overhand.

De slechte voorbereiding van de Nederlandse militairen zorgden voor onveilige situaties

Eindnoten

[1] De egodocumenten die ik heb onderzocht zijn: een verslag over de begintijd van het verbindingsbataljon in Bosnië door luitenant-kolonel H. Vermaas (1992), een dagboek van adjudant P. van der Heijden (september '92-januari '93), een dagboekfragment van kapitein M. van der Velden (13-17 mei '92) en de gepubliceerde dagboeken van geestelijk verzorger Casper Koolsbergen (april '92-september '92) en UNMO Gerard Wondergem (augustus '92-januari '93).
[2] De interviews zijn gehouden door het Veteranen Instituut met marechaussee E. Paskamp (april '92-december '92), UNMO H.C. Krediet (juni '92-augustus '92), R. Kroezen (november '92-mei '93). De auteur heeft interviews gehouden met UNMO K.J. Bakker (november '92-april '93) en woordvoerder van het Nederlandse VN-bataljon P. Heere (april '92-juli '92).
[3] P. Heere, interview door Myrthe Westra, 13 december, 2019.
[4] Redactie Buitenland, "Nederlandse militairen onder vuur," *Nieuwsblad van het Noorden*, 22 april, 1992.
[5] Wondergem, *Je komt anders terug,* 15.
[6] K.J. Bakker, interview door Myrthe Westra, 10 december, 2019.
[7] E. Paskamp, interview door A. van der Veen, 9 juli, 2009, Veteranen vertellen, https://veteranenvertellen.nl/vi/interview/809/
[8] Council of Europe, Third Information Report on War Damage to the Cultural Heritage in Croatia and Bosnia-Hercegovina, presented by the Committee on Culture and Education, doc. 6904, 20 september 1992. https://web.archive.org/web/20010222115037/http://www.ess.uwe.ac.uk/comexpert/ANX/VI-01.htm#I.E
[9] en [10] Casper Koolsbergen, *Gebed uit Joegoslavië: Dagboek uit een verscheurd land* (Franeker: Uitgeverij van Wijnen, 1992), 40.
[11] UNPROFOR, Sector Sarajevo Situation Reports and Memoranda, 23 May – 30 September 1992, UN archives.
[12] Redactie, "Eis: Vier maanden cel voor weigerachtige officieren," *NRC Handelsblad*, 6 januari, 1993, https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBNRC01:000030720:mpeg21:a0016
[13] Wondergem, *Je komt anders terug*, 22.
[14] R. Kroezen, interview door D. van Elk, 16 april 2010, Veteranen vertellen, www.veteranenvertellen.nl/vi/interview/1043/
[15] Peter van der Heijden, "Tito Barracks All Quiet", *De Connector* deel 3 (2000): 5.
[16] R. Kroezen, interview door D. van Elk, 16 april 2010, Veteranen vertellen, www.veteranenvertellen.nl/vi/interview/1043/
[17] K.J. Bakker, interview door Myrthe Westra, 10 december, 2019.
[18] en [19] Vermaas, "1 (NL) VN Verbindingsbataljon in 1992," 280.
[20] Van der Heijden, "Tito Barracks," deel 2, 1.

De Nederlandse VN-militairen zagen de ellende van de inwoners.
Foto: Wikimedia Commons, Christian Maréchal

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas
postnl

ONAFHANKELIJK DEFENSIEMAGAZINE
UITGAVE VAN DE KONINKLIJKE NEDERLANDSE VERENIGING 'ONS LEGER'

ARMEX

Voor een krijgsmacht die ertoe doet!

De zorg voor een deugdelijke krijgsmacht was in 1912 aanleiding om de Koninklijke Nederlandse Vereniging 'Ons Leger' op te richten. De onverantwoord grote bezuinigingen van de laatste decennia tonen aan dat we ons nog steeds zorgen moeten maken, ondanks dat recent de eerste voorzichtige stappen zijn gezet om het vermogen van de krijgsmacht te repareren. De Koninklijke Nederlandse Vereniging 'Ons Leger' zet zich daarom ook in onze tijd in voor een krijgsmacht die er toe doet!

Zij spant zich in voor een breed draagvlak voor onze krijgsmacht in de samenleving en draagt die boodschap uit naar de politiek, de industrie, de wetenschap en de media. Daarnaast toont zij zich betrokken bij uitgezonden militairen en hun relaties.

De vereniging organiseert tal van activiteiten zoals lezingen en bezoeken aan militaire locaties. Ook heeft zij een bijzondere universitaire leerstoel en kent zij de Prins Mauritsmedaille toe aan personen of organisaties, zowel binnen als buiten de krijgsmacht, die zich verdienstelijk hebben gemaakt voor de krijgsmacht.

Voelt u zich betrokken bij de krijgsmacht en ondersteunt u onze doelstelling, wordt dan lid van de Koninklijke Nederlandse Vereniging 'Ons Leger'. Meer bijzonderheden kunt u vinden op onze website: https://onsleger.nl/.